

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 12. De eo, quod est restituendum,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

recipitur censetur datum ad redimendam verationem; sicut & cum quis soluit ystram, eo quod non inueniat mutuantem gratis. Itaque, vt loco cit. ait Molina; si Tabellioni aut cuius alicui ministro publico taxatum est, quidnam pro quaeris sui muneris executione accipere debeat; vel superueniente postea lege iusta, id taxetur: non potest aliquid amplius in pretium accipere: teneturque si accipiat, restituere: quia accipit ultra id quod sibi debetur ex pacto tacito, vel expresso cum Principe, aut Repub. inito quando officium accepit; vel certe ex iusta lege superueniente. Cuius autem nihil fuerit taxatum: accipere potest pro vnoquoque actu, quidquid iuxta temporum, rerum, & circumstantiarum varietatem fuerit arbitrio prudentis iudicatum non excedere pretium iustum rigorosum.

Addit ille bene, quod quando constat pretium non esse iustum; nec publica potestas illud auget, possit minister publicus, ab iis in crementum sumere, in quorum commodum & ad quorum petitionem, suum munus exercet; quia cum lex sit iniusta non obligat in conscientia. Et ita sentit. D. Anton. 3. part. tit. 3. cap. vlt. § 11. Iustum autem pretium de quo loquimur, non est aestimandum ex indigentia ministri publici ad alendam familiam, vel subueniendum sibi paupertati; sed ex operoso obsequio quod ipse praestit; vt scilicet prudentis arbitrio tantum recipiat, quantum ipsum mereri ratio dicat, attendita condicione seu qualitate, & quantitate operum. Ceterum si lex statuat plium seu infimum pretium iustum, censetur iusta, & seruanda: etiamsi de eo dubitetur: quia in dubio iudicandum est pro Superiore. Non videtur autem facta esse, quando pretium lege taxatum constat temporum varietate redactum esse infra iustum, illud auctoritate propria plus augere, quam vt limites iusti etiamsi infimi, attingat.

Posterior casus est, quando intercedit, vel fraus ex parte accipientis, vt si dicat sibi deberi quatuor, cum duo tantum debeantur: vel ignorantia ex parte dantis, vt cum putat deberi quatuor, cum duo tantum debeantur: neque plura daret, si veritatem sciret. Nam tunc donatio non est libera, ob ignorantiam, quae tollit liberum, vnde alter iniuste recipit datum, si danti non manifestet veritatem; aut si eam retinere velit, non totum oblatum, sed illud tantummodo recipiat quod iure ad se pertinet. Id quod locum habet etiam in casu quo accipiens dubitat, aut dubitare debet an is qui plus offert, taxationem sciat: illudque plus gratis & libere det: nam accipiendo, mortaliter peccat; vt potest id faciens de quo an mortaliter peccet dubitat, aut dubitare merito debet, taleque peccatum cum sit contra iustitiam, inducit obligationem ad restitutionem.

142. Quintum documentum. Quando quis vult mercede libere supra stipendium taxatum dare officario, qui iuravit obseruationem statuti, sic ei taxantis stipendium, vt si nul prohibeat amplius accipere: accipientem peccare mortaliter per violatorem legis, & iuramenti: sed ad restitutionem non tenet, nisi eadem lex prohibeat cum inhabilitacione, id est, reddendo accipientem inhabilem, & incapacem ad retinendum acceptum; ita vt non faciat illud suum. Quod quamuis aliqui negent, aduersus quos agit Molina in sequen. disput. 88. nam satis probabiliter ab eodem auctore & a Petro a Nauar. in ante citato num. 15. asseritur: quia in tali casu Officiarius non est iure naturali incapax accipiendi ac retinendi id quod ei gratis datur: neque lex humana prohibens, illicitamque reddens acceptionem, voluit inhabilitare ipsum ad retinendum acceptum; vel impedire dominium eorum quae grauis offerrentur ipsi, aut darentur per viam muneris. Itaque licet tunc sit tatus restituere acceptum non est tamen ad id compellendus. Penitens, qui potest tuta conscientia sequi hanc doctrinam, quae est bonorum auctorum, & satis bono fundamento nititur.

143. Sextum documentum poni potest: collectum ex ijs quae consequenter num. 18. & aliorum sequentibus habet Petrus a Nauar. satis probabile videri, quod possit aliquid supra stipendium a lege definitum accipi, in quatuor casibus. Primus est, cum accipitur ratione difficultatis exeundi ad executionem officij, tempore incommodo: nempe de nocte, vel imbre cadente, aliaue caeli inclementia interueniente: vel quando necessaria refectio erat corpori tribuenda: labor enim ille

extraordinarius, susceptus causa alterius, est aestimabilis pretio, quo lex non intendit priuare Officialem. Secus esset verò si labor esset officio ordinario annexus: ita vt Officialis ei tam hyeme quam aestate, & tempore quantumuis incommodo vacare teneretur, tunc enim censetur plus accipere ratione officij: quod aduersatur praescripto legis eiusdem officij.

De quo casu post Nauarum in tractatu De datis & acceptis, haec habet Molina in cit. disput. 88. Si quis a Iudice, Tabellione, alicui ministro publico petat, vt aliquid efficiat ultra id quod ex suo munere pro pretio taxato facere tenetur, vt quod plus laboris vel studij quam tenetur, negotio suo impendat: vel vt accedat, quo accedere non tenetur, aut aliud simile: potest qui tenetur pro talibus moderatum pretium accipere: quia sunt pretio aestimabilia; nec tenetur pro pretio taxato illa praestare. Si tamen vel scandali periculum in alio quo peccati euentu timeretur; vel ea de causa id alicubi prohibuitur esse, vel certe ne ea via abusus introduceretur: peccatum esset tale quid accipere, non item obligatio restituendi: nisi lex accipientem redderet incapacem ad dominium reitae acceptae acquirendum.

Secundus casus est, cum plus accipitur ratione praestitorum obsequiorum, quae non spectant ad officium proprium ipsius officialis; vt v. g. Aduocatus nihil praeter stipendium sibi assignatum a lege accipere potest ratione consilij, de bene & firmiter facienda scriptura, siue agenda causa, & aliis similibus, ad quae tenetur ratione sui officij; sicut nec Iudex pro iusta, firmaque sententia ferenda: pro qua si quid supra assignatum stipendium accipiat, certum est illud restituendum esse, tanquam iniuste acceptum. Potest tamen accipere aliquid ob exhibitum aliud obsequium pretio aestimabile, quod non est de ratione sui officij. vt si Aduocatus fecerit id quod proprium est procuratoris; tunc enim non recipit in quantum Aduocatus, sed in quantum procurator. Sicut nec si Medicus functus officio pharmacopola, aliquid acciperet supra stipendium assignatum, id acciperet tanquam Medicus.

145. Tertius casus est, cum plus accipitur, eo quod ipsum datur ratione conditionis suae personae: nempe quia amicus est etiamsi amicitia sortum habuerit ex eo, quod sit minister publicus: vel consanguineus vel nobilis; tunc enim non censetur accipere sic nec ei datur, ratione sui officij: vt arguente est, quod si alius esset, qui id officij exerceret eodem modo, illud plus ei non daretur.

Quartus casus est: quando is qui offert, vires est magnae qualitatis; tunc enim plus quod offertur, non datur ratione executionis officij: sed ob qualitatem, & dignitatem eius qui dat: quique tanquam de facta sibi iniuria merito conquereretur, si quod sua persona digni libere offerret, non acciperetur. Adde quoque ex Molina in eadem disput. 88. quando ex gaudio & gratitudine rei iuste obtentae, liberaliter donatur.

146. Si quis obijciat, legem prohibere ne quid gratis oblatum accipiat. Responder Petrus a Nauar. in lib. 3. de restitut. cap. 3. num. 22. eam legem solum procedere quando plus, etiam gratis, datur & accipitur, ratione executionis officij, pro qua taxatum est stipendium: vt quando quis debens duo pro stipendio, libere offert decem, vt ipsa executio citius, & melius fiat. Nam donatio etiam gratiosa ob talem respectum facta prohibetur; & merito ne colore gratiae, extorsiones introducantur. In praedictis autem casibus gratia non exhibetur causa alicuius pertinentis ad officij executionem: sed propter causas ipsi officio extrinsecas, & ab illius executione alienas; ob quas officiales donis, quae eis libera voluntate offeruntur, lex memorata non est censenda priuare. De obligatione verò quam eadem lex interdum imponit suis transgressoribus, iudicandum est per ea quae in sequenti libro 13. cap. vltimo dicuntur de lege penali.

CAPVT XII.

De eo quod est restituendum.
SVM MARIVM.

147. Generalis regula de eo quod restituendum est.

148. Quando rei acceptae fructus propter eam sint restituendi.

149. Quam

- 149 Quando & refarcienda damna, que passus est dominus ex caren-
tia eiusdem rei.
- 150 Ad restitutionem tenetur qui alterum impediit a consecutione
rei, in qua, vel ad quam ius habuit; etiamsi non fecerit per frau-
dem vel dolum.
- 151 Iusta de causa potest sine peccato aliquis impediri a consecutione
rei ad quam nullum habet ius; alias vero peccatur, idque
cum obligatione ad restitutionem, si vis; aut fraus interuen-
iat.
- 152 Quando ad restitutionem obligetur qui alterum reuocat a persecu-
tione boni, quod alioqui consequeretur.
- 153 Quando tales obligationes sint, vel non sint ad restitutionem in
solidum.
- 154 Ratio iudicandi de quantitate eiusdem restitutionis.
- 155 Non est peccatum in extrema necessitate rem alienam accipere.
- 156 Si parui momenti res fuerit, non est obligatio eam restituenda.
- 157 Res accepta in necessitate, si post eam perduret, restituenda
est.
- 158 In extrema necessitate licet sibi subuenire ex re male acquisita, sed
manet obligatio ad restitutionem.
- 159 Quirantur per accidens est in extrema necessitate, tenetur ad res-
tutionem alteri accepti ad subueniendum in ea.
- 160 Dubium an idem sit dicendum de eo, qui absolute est in extrema
necessitate, si postea ad pinguiorem fortunam venerit.
- 161 Rationes pro parte affirmante.
- 162 Alie pro parte negante.
- 163 Viranus eligere in praxi videtur liberum.

sed sufficit si rem similem restituat, vel pretium rei ablatam; neque tenetur refarcire damnum, quod dominus ex rei absentia passus est: nisi fuerit in mora, id est, omiserit restituere tempore constituto, & hoc ex sua culpa. Quod addo, quia quando mora non contingit ex culpa de rectoris, sed ex necessitate: vt quia non poterat citius soluere, non debet refarcire tale damnum refarcire. Cetera que continentur ad istiusmodi circumstantiam pertinere; partim iam nota sunt ex traditis in præced. tractatu, partim cognoscuntur ex postea tradendis; duobus exceptis que continentur ad explanationem diuturni difficultatum proximè subiicienda.

Explicatio difficultatis, An restituendum sit bonum quod quis, ne proximus consequeretur, impeditur.

Hanc difficultatem multi nobiles doctores tractarunt (eos lib. 3. De restit. cap. 5. nu. 2. Petrus à Nauarr. commemorat) in eaque vix potest dissimulatum inter se dissident, quemadmodum Nauarr. in Enchir. tangit cap. 17. nu. 69. Quod autem tenendum videatur in praxi, aliquot propositionibus exponemus.

Prima propositio: Si is qui à boni consecutione impeditur ius habet quæsitum in re, vel ad rem, ille qui impedit etiam si vis, & fraude non impediatur, sed iussione, consilio, aut aliquo alio ex nouem modis cooperandi in præced. innum. 13. propositis, tenetur ad restitutionem, siue in solidum siue pro parte, eadem ratione qua in præced. cap. 10. expositum est teneri participantem in iniusta acceptione. Aduerte autem cum Nauarr. loco cit. bonum, à cuius consecutione impeditus est aliquis, potuisse illi esse ita debitum, vt vel in eo ius perfectum (quod dicitur ius in re) haberet acquisitum; per dispositionem inter viuos, aut per vltimam voluntatem, aut per collationem, confirmationem, aliumve similem modum. Vel haberet ius tantummodo imperfectum (quod appellant ius ad rem) per iustam promissionem, stipulationem, electionem, presentationem expectatiuam, concursum, primogenituram, vel alium similem modum, cum quo acquiritur actio, vel officium ad iure petendum sibi talem rem. Confirmatur autem hac ratione propositio allata: quia ex quo alter habebat ius in re, vel ad rem: iste impediens ne suo iure gaudeat obrinendo possidendoque rem sibi debitam: aufert ei quod suum erat, & per consequens iniuste ei damnum infert; quod tenetur restitutione refarcire.

Nota verò obiter quod etiam si res debita non sit: si tamen alicui competat facultas eam acquirendi: vt pauperi elemosinam, mendicando: mercenario mercedem, operam suam locando: opifici exercendo suam artem: & mercatori negotiando: sicque de similibus. Nota inquam quod impediens talem ab acquirendo, tenetur tanquam iniurius ad restitutionem quantum prudens arbitrius fuerit eo modo, quo in sequenti num. 154. dicitur.

Secunda propositio. Si quis bono animo; nempe vt consuleret reipublicæ, aut sibi aut amico, impedit alium à consecutione boni ad quod nondum habebat ius acquisitum: non peccat contra iustitiam: & ideo non tenetur quidquam restituere. Ratio est, quia nulli facit iniuriam, quandoquidem alter nullum ius habuit acquisitum: sed vel obsequium præstat reipublicæ, vel amico vel vtilitati suæ consulit, quorum nullum de se aduersatur iustitiæ.

Tertia propositio. Is ad restitutionem non tenetur, qui proximum impedit à consecutione alicuius boni quod ei debitum erat tantum ex mera libertate, etiam si malo nocendi que animo id faceret: dummodo tamen vis, aut fraus minime interueniat. Hæc non est ita certa, quin contradictores habeat quorum meminit Petrus à Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 5. nu. 4. Sed tamen possumus eam sequi tutam conscientiam, cum habeat nobiles auctores bonaque ratione nitatur. Illi sunt Paul. in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 2. concl. 4. Sylu. in verbo Restitutio 3. quæst. 12. Calæ. 2. 2. quæst. 62. art. 2. dub. vlt. Sotus lib. 4. de iust. & iure, quæst. 6. art. 3. versus finem Couar. ad reg. Pecatum par. 2. §. 7. num. 8. concl. 2. & Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 70. quibus consentiunt Petrus à Nauarr. loco cit. à num. 7. & Lud. Molina de iustitia & iure tract. 2. disp. 727. & alij passim. Ratio verò est: quia licet in tali casu impediens peccet mortaliter contra charitatem in proximum: huic tamen

nullam

Dere proposita datur vna generalis regula: Quod restituendum sit alienum non modo certum, id est, cuius cognoscitur verus dominus; sed etiam incertum, id est, cuius verus dominus in particulari ignoratur quidem, sed scitur quod sit bonum alienum: atque adeo quidquid alteri verè debetur lege specialis iustitiæ: siue ob rem iustè, aut iniuste acceptam; siue ob iustam aut iniustam acceptionem, siue ob participationem in iniusta acceptione. Iam, vt patet ex præcedenti tractatu, ille quidem qui restituere tenetur ratione rei siue iustè siue iniuste acceptæ: quia dominium tunc non transfertur in accipientem, debet eandem numero rem restituere, non verò aliam pro ea, nec pretium illius, nisi iusta de causa sit fecus faciendum: vt v. g. si ipsa res accepta perierit omnino, vel ex parte: aut si ille nequit restituere rem eandem numero sine infamia, aut alio graui detrimento, in quibus & aliis similibus casibus satis est iniustum rei acceptæ pretium reddatur.

148. Addè, eum qui tenetur ratione rei iniuste acceptæ, si hæc fuerit fructifera, teneri quoque ad restitutionem fructuum illius, deductis tamen expensis factis in ea colenda, si quidem fuerit fructifera ex eorum genere, quæ tantum interueniente humano labore & industria, non autem sponte sua fructum proferunt: vt vites, sara, horti. Circa quod aduerte, res diuidi in fructiferas, id est, quæ natura sua fructus habent; & in steriles, id est, quæ nullum prorsus habent fructum, nisi ex hominum industria, vt pecunia. Illasque rursus diuidi in eas quæ proferunt fructus naturales, seu qui sponte nascuntur sine labore hominum, vt quercus, piri, pomi, prata, &c. & in eas quæ ferunt fructus industriales, seu qui non proueniunt sine labore & industria hominum, de quibus hic loquimur. Et de iisdem addendum est, si extant, reddendos esse, tam à bonæ quam à malæ fidei possessore: quia tunc quoque obligatio est ratione rei acceptæ: quandoquidem fructus sunt alieni, siue est res quæ illos protulit.

149. Porro ille qui tenetur ratione iniustæ acceptionis (quod idem iudicandum est de eo qui tenetur ratione participati-
onis in iniusta acceptione; itemque de eo, qui ratione rei iniuste acceptæ) cum est in mala fide, non tantum debet rem ipsam restituere, & fructus eius, modo iam dictos; sed præterea refarcire omne damnum quod passus est dominus ex absentia rei ablatæ. Ratio est, quia non fieret alioqui æqualitas: quandoquidem dominus absque vlla compensatione patere-
ret prædictum damnum. Ille autem qui tenetur ratione iniustæ acceptionis; quia tunc dominium transfertur rei in accipientem: non debet necessariò eandem rem numero restituere,

nullam facit iniuriam: quia si absque vi vel fraude, precibus tantum & suasionibus animam donatoris vel testatoris auertat, neminem damnificat; non quidem donatorem cum is agat sponte, nec vilo modo iniurus sit: necitem eum, cui beneficium faciendum erat: cum is nullo suo iure spoliatur; quãdoquidem nullum omnino habebat acquisitum. Quod autem in impediendo fuerit intento nocendi, nihil refert: quia non hæc, *qua manet in mente nocentis*, sed externum opus est nocivum, quod damnificat ac restituendi obligationem inducit. Vt igitur minister iustitiæ qui iustam sententiam exequitur animo nocendi, peccat quidem odio proximi, ad nullam tamen restitutionem tenetur; ita nec supra dictus impediens.

Quod verò teneatur ad restitutionem, si id vi, aut fraude, vel mendacis faceret, patet: qui tunc facit iniuriam: tum ei qui beneficium collaturus erat, quia inuoluntatè seducitur; tum ei qui beneficium erat accepturus, quia durante alterius, qui collaturus erat, voluntate: eius ipse aliquid ad rem qua situm habebat. At talis voluntas mutata tunc non est, quia dolus impedit liberatè consensus: consequenterque facti ne is sufficiat ad tollendum alterum consensus liberum. Quare manet idem ius, lædenque in illo alterum, tenetur ad restitutionem. Quod Petrus à Nauarr. in sequen. num. 11. aliis citatis extendit ad eos qui infirmum à voluntate quam habet alicui legandi, auertunt contradicendo nimium, ipsumque terrendo voce vultu. contristatione vel lachrymis, ita ut ipsi concedat, quod alioqui nollet. Et certè si nimis importunæ preces vnquam censerit debent inferre vim, tunc maximum è debent. Ex hac autem propositione multa in particulari pro praxi deduci possunt quæ prout materia exegerit postea erunt attingenda. Videri possunt apud Syluest. & Nauar. locis citatis: vt & solutio nonnullorum quæ in contrarij obliuiscuntur ex Aristotele & iure ciuili, Apud Ludouicum Molinam in memorata disput. 727.

152. Quarta propositio. Qui alteri adfert impedimentum proximum consequendi aliquid bonum, puta faciendo vel dicendo aliquid, per quod sit velle desistat à negotio lucroso, non tenetur quidem ad restitutionem si precibus vel suasionibus id faciat, etiam animo nocendi; tenetur tamen ad restitutionem, si idem faciat vi, aut metu incusso, aut (*quod frequentius est*) mendacis, falsis promissionibus. Hæc ex præcedenti sic probatur. Si ille qui fraude aut vi impediuit alium, ne beneficium in me conferret, tenetur mihi restituere, eo quod factum ipsius erga alium, reuertitur in meum damnum; multò magis, aut certè non minus, mihi tenebitur, quando mihi in meum damnum apponit impedimentum.

Vnde cum Petro à Nauarr. in seq. nu. 39. duo inferre licet, quorum prius est: obligationem esse restituendi si amicus beneficium vel officium quod omnino à Rege consecutus erat eo quod vel fauore, vel literis, vel dignitate ad illud consequendum multum valeat: sed cum tua, vel alienius tuorum inter sit, ne rem attente: tuque nihil possis precibus, aut persuasione obtinere ab eo: falsa promissione, aut aliter mendacibus verbis aliæ similibus ratione efficit vt desistat. In tali casu enim ob illam tuam fallaciam, teneris tantum arbitrio boni viri restituere, quantum valebat spes illa, à qua excedit à te fraudulenter impeditus ab assecutione boni iam penè habiti.

Posterior est: obligationem similiter esse ad restitutionem boni viri arbitrio, si quis non stet promissis: siue puella, quam promissit se post certum tempus ducturum; ideoque plures ipsa sponso reiecit: siue seruo quem tenuit in aspenlum, vt verbis ipsius fidem habens relinqueret plura, quæ maxime sibi fuissent commoda: siue demum ei, qui cū versaretur in pingui negotiatione, rogatus ab ipso cum certis promissionibus, eam reliquit fraudatus fructus, quem sperabat. & sic de multis aliis.

153. Quinta propositio est: restitutionem ad quam quis iuxta præcedentes propositiones tenetur, nonnunquam esse, nonnunquam verò non esse in solidum. Hęc (quam latius tractat Petrus à Nauarr. lib. 3. de restitu. cap. quinto dubit. 2. quo ad priorem partem probatur: quia is tenetur ad restitutionem in solidum seu totius boni impediti, quando nisi impediisset, alter erat illud certò consecutus, tanquam ius habens in

eo, quod non erat alia via impediendum. Non enim est maior ratio, cur ad restitutionem tenetur consulens iniustam detentionem bonorum alicui iure debitorum, & dandorum; quam impediens eorum certam alioqui consecutionem. Sic ut ergo ille (iuxta tradita in præced. cap. 10. quæst. 3. tenetur in solidum, vt pote particeps in iniusta læsione, sic etiam iste tenebitur, cum & ipse similiter participet, impediendo contra legem iustitiæ, ne quis rem sibi debitam habeat. Ac confirmatur: quia si Petrus debitorem Pauli impeditet quominus centum ei solueret, ille proculdubio huic tenetur in solidum, sicut ipse debitor non soluens, eo quod ius recipiendi centum, non minus valet quam centum, si debitum alioqui est securum. Quoad posteriorem verò partem probatur: quia cum quis habet tantum ius ad rem, seu imperfectum, & quod alià vi impediti potest, siue iuste siue iniuste: vt v. g. litem excitando, vel malè informando de eius virtute & literis: tunc impediens non tenetur in solidum: sed ad aliquid minus, iuxta arbitrium boni viri: quia ius ad rem minus valet, quam ius quæsitum in re. Cum ergo ille qui istud impedit non tenetur ad plus, quam ad totum, sanè is qui impedit illud, tenebitur ad aliquid minus: perinde ac si seges nondum natas aut nondum collectas destruit, minus restituere tenetur, quam destruens iam natas aut iam collectas.

Idem iudicandum est, cum res obtinenda nullo iure debita esset, adeoque illius impeditur fraude, vel alià vi iniusta. Nam nec tunc necessaria est restitutio in solidum, sed solum ex arbitrio boni viri, etiam si is qui erat rem ipsam collaturus, firmum haberet animum conferendi. Id quod memoratus author in eodem cap. 5. num. 30. secutus Caietanum satis bene contra Sotum offendit; quia cum res tunc non sit alia debita; is qui illam impedit, solum auferit illis consequendæ spem probabilem; quæ tolli potuit multis viis etiam iustis, quantumcumque firmata esset voluntas liberalitè largitari: qui potuit eam suam voluntatem non tantum de facto, sed etiam de iure mutare. At res habita solum in spe, non est tanti valoris quanti habita in re ipsa. Ille igitur qui eo quo agimus modo impedit alterius bonum, non tenetur totum restituere; sed quantum arbitrio boni viri illa expectatio valet. Et certè, quod ob firmam donandi propositionem in donatore, donatarius non acquirit ius ex quo obligatio in solidum nascatur in impediendo donationem, patet: quia hoc non obstante, si res donaretur alteri, vt fieri potest cum *superuenit dignior*; donatio esset valida: quod non fieret si res esset quæ alias alteri iure ita deberetur, vt impediens ab illius consecutione, peccet mortaliter cum obligatione ad restitutionem in solidum.

Cæterum adiudicandum de quantitate istius restitutionis, hoc est, debeatne magna esse vel parua, vir prudens, seu peritus negotiorum de quibus agitur, debeat attendere certitudinem consequendi rem expectatam: quanto enim certius quis illam erat consecutus, tanto plura illa valebat habita in spe: tanquã existens quidem adhuc in suo quasi futurum, & causa: sed proprius accedens ad existentiam realem, per quã extra suam causam posita, haberetur non iam in spe, sed in re. Quam certitudinem (quando res non erat debita, propter vim aut è vel fraudem, qua illius adeptio impeditur, obligatio ad restitutionem incurritur) Petrus à Nauarr. in seq. num. 35. estimat cum Caietano merendam esse potius ex firmitudine voluntatis maiore vel minore, eius qui decreuerat donare: quam cum Soto ex quantitate doli, & vis in impediendo adhibita. Nam ex vna parte, licet cæteris paribus plus peccauerit, maioremque iniuriam fecerit qui fraudem in maiorem, & vim attulit in impediendo: non ideo tamen fecit maius damnum. Quinimò fieri potest, vt maiore dolo grauioribus mendaciis, & minis, minus nocuerit cum ad damnum fecerit. Ex altera verò parte, quanto benefactoris animus magis erat confirmatus in concedendo beneficio vel conferenda gratia, tanto certius alter de quo agitur, erat consecutus, atque adeo tanto plura valebat spes, quam ipse habebat vt potest tanto maiorem firmitudinem habens propter maiorem determinationem benefactoris; ita vt cæteris paribus, is qui benefactor è firmo animo statuentè aliquid dare iniuste impedit, etiam vno solo mēdacio, teneatur ad plus restituendum, quam is qui metu mortis aut grauib. minis, vel etiam in iuris deterruit vacillanrem in proposito dandi. Adde in eodem iudicio spectandum esse

esse, non tantum quam firmo animo quis deliberauerit donare, sed etiam quam constans, & fidelis ipse inueniatur in suis promissis seruandis.

Explicitio alterius difficultatis, Num alienum acceptum in extrema necessitate sit restitutioni obnoxium.

155. **N**hac re quinque certa sunt. Primum est, quod non peccet quis auferendo rem alterius, si id faciat constitutus in extrema necessitate. Ratio est, quia id fecit tum iure diuino, ut patet ex cap. 12. D. Math. ubi à Christo approbatur factum discipulorum suorum vellentium spicas ad leuandum famem qua premebantur: iidemque ab eodem inno. ceteros declarantur, quemadmodum notatum est in cap. Discipulos De consecratione distinct. 5. Tum etiam iure naturali, quo omnia sunt tunc communia: neque in tali casu ipsum mutari potuit perius gentium, quo res sunt facte proprie, translatæ domino earum in primo apprehendentem, vel occupantem. Nam rerum diuisio vti iusta esset, nec facta in perniciem humani generis, fieri debuit cum implicita conditione, vt necessitate extrema contingente, id quod esset occupatum redderetur commune, quantum exigeret talis necessitas; ita vt in ea constitutus haberet ius id ipsum sibi sine peccato sumendi: perinde ac si à domino esset testamento relictum ea lege, vt si quis necessitate premeretur, illi ex eo subueniretur. Id quod procedit ex Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 118. siue quis pro se solo accipiat, siue etiam pro alio, qui est in eiusmodi necessitate, si aliter ei subuenire nequeat.

156. **S**ecundum est: non esse obligationem ad restitutionem, cum res accepta parui momenti est. Hoc omnes fateri expressit Sorus in lib. 4. de iustitia & iure: *quæst. 7. art. 1. subsistentem* & procedit ex Medina in Cod. De rebus restit. *quæst. 3. res si quidquid igitur, etiam si necessitas non sit extrema. Quod cõstituat per illud quod ante relatum est ex cap. 12. D. Math. & per illud quod in cap. 23. Deuter. conce datur ingressio in vineam proximi, comedere vites. Censenda est autem res parui momenti, cum ad eam parua fuerit, vt probabiliter credatur dominus velle illam donare, si accipientis inopiam sciret; ex Nauar. in eod. num. 118. Addere idem esse dicendum, si res sit quidem magna, sed egenti qui illam accipit constat eum ad quem pertinet, non solum illam sibi mutaturus esse, sed etiam concessurum gratis, si dum accipit adesse ipse præsens, id quod *(inquit idem Nauar. in sq. num. 119. post Medianam,* intelligi poterit ex rei acceptæ, & dominatæ quem ea pertinet circumstantiis: nempe si hic sit diues, si liberalis, si cognatus & amicus eius qui accipit, si eleemosynas largiri solitus.*

157. **T**ertium est: si res in necessitate accepta perdure, hæc tractata, eam esse restituendam priori domino. Quod patet ex cap. Quod pro remedio 1. *quæst. 7.* Sic ille qui auferit alterius equum, vt manus hostium euadat, postquam periculum euasit, tenetur illum reddere priori domino. Similiter qui magnam pecunie summam accepit, teneat restituere illud quod ei restat transacta necessitate. Erenim necessitate extrema cessante, cessat ius illud quo ob eam licet usurpare sibi alienum.

158. **Q**uartum est. Eum qui ex rapina, aut furto, aut ex contractu illicito debitum contraxit, antequam incideret in extremam necessitatem: ab obligatione restituendi non liberari per ipsam superuenientem, si deinde factus sit diuitior. Ita resoluitur in cap. Ouardus De solutionibus. Et confirmatur, quia quando talis contraxit debitum, non habebat ius accipiendi rem alienam, cum non esset tunc in extrema necessitate: hæcque superueniente, vt ex Richard. Scot. & aliis habet Medina in iusto citato *quæst. tertio,* obligatio restituendi sopita tantum fuit, non extincta ita vt necessitate ipsa cessante, ea deobligatio suscitetur.

159. **Q**uinum est; illum qui non est absolute in extrema necessitate, sed solum per accidens, vt is censetur, qui hoc quidem tempore & loco laborat necessitate: alibi tamen habet bona sufficientia, teneri ad restitutionem eorum, que ad subueniendum eiusmodi necessitati accepit, nisi ex tacito domini consensu probabili, præsumeretur donatio. Ratio est, quia cum talis non sit verè pauper, sed potius verè diues; alter nõ tenetur aliquid ei dare, sed factus est, si dederit mutuo: nec il-

le qui taliter indiget ius habet accipiendi simpliciter; sed mutuari, id est, si dominus illi gratis date noluerit, non potest eo inuito rem absolute accipere, sed tantum cum intentione postea reddendi. Nam alienum accipere licet eo tantum modo, quo extrema necessitas urget: & ideo si hæc sit absoluta & simplex, potest quis accipere sine animo restituendi: si vero ex casu tantum & circumstantia sit extrema capere quod idem potest, sed cum animo restituendi. Sic ille qui captus in bello alienum accipit vt suæ vitæ succurrat fugiendo: rediens ad suos debet acceptum restituere illi à quo accepit, si possit illum cognoscere, etiam si infidelis sit; quia infideles sunt domini bonorum suorum.

Dubium autem est. Quando aliquis absolute est in extrema necessitate & pauper, sed postea redit ad pinguem fortunam: an teneatur restituere id quod accepit ad subueniendum suæ necessitati extrema. De qua re Nauar. in Enchir. & Coar. ad regulam Peccatum: *ille in cap. 17. num. 61. & 62. & hic par. 2. s. 1. num. 4.* alique nonnulli quos ipsi commemorant, sentiunt teneri ad restitutionem. Quam sententiam, oppositi à probabilioribus putat Med. in Cod. De rebus restit. loco citato.

160. **P**ro quâ duplex ratio facit. Altera est, quod inops in extrema necessitate non habeat plus iuris ad capiendam rem alienam, quam verus dominus habeat obligationis eam dandi illi. Sed verus dominus non obligatur ex iustitia rem suam illi dare, nisi quantum satis est, vt ipse moriem euadat: ad quod sufficit illam dare mutuo, aut aliter cum obligatione restituendi eam, si quando peruenerit ad pinguiorem fortunam. Vide dicta in 1. par. lib. 4. num. 260. & tribus sequentibus. Altera ratio est, quod ius vtendi & consumendi rem alienam in extrema necessitate, non proueniat ex paupertate, sed ex necessitate ad vitam conseruandam; vt argumento est, quod diues in extrema necessitate constitutus, perinde possit eo iure vt ac pauper. Necessitas verò eam extrema, nõ tribuit ius vtendi re aliena, eamque consumendi gratis: cum, vt paulo prius habitum est, diues teneatur ad restitutionem rei alienæ, quam consumpsit pressus ex reua necessitate. Vnde sequitur, nec pauperem in extrema necessitate simpliciter habere ius consumendi gratis id, quod sibi necessarium est.

Sententiam autem oppositam tenent: tum Syluester in verbo Furtum *quæst. 5. dicto. 3. post Angelum in eod. verbo quæst. 37. & Rosellam num. 5. tum Tabiena in verbo Restitutio quæst. 4. tum etiam Sorus in lib. 4. De iustitia & iure quæst. 7. art. 1. sub finem: quibus Petrus à Nauar. assentitur in lib. 3. D. restit. cap. 1. num. 377. & lib. 4. cap. 4. dubit. 4. pro eis que facit etiam duplex ratio.*

162. **P**rior est, quod habeatur pro communi principio: omnia in extrema necessitate communia esse: per quod significatur, eiusmodi necessitate oppressum posse absolute ad subueniendum sibi, rem alienam accipere, & per consequens eam acquirere non modo quoad illius vsum, sed etiam quoad dominium (alioqui enim non esset rem accipere absolute, sed eam conducere) idque non pro aliquo solum tempore, quo finito ea sit reddenda: sed etiam pro omni tempore (si quidem nec esset absolute sed mutuo tantummodo accipere). Iam res cuius dominium in omne tempus acquiritur, non est restitutioni obnoxia. Quare nec quod accipitur ad subueniendum extremae necessitati.

Quod autem in Nauar. loco citato infert, hinc sequi, constitutum in extrema necessitate acquirere dominium rerum omnium quæ sunt in mundo, facile soluitur, dicendo quod talis, solummodo acquirat dominium eorum que sibi accepit, usurpatæ ad subueniendum suæ necessitati. Et ita fit, vt diues qui non patitur morientem fame, quamuis peccet, non teneatur tamen ad restitutionem eorum que debebat illi dare, quia debitum erat tantum charitatis. Quamquam si pauper dum extrema necessitate premitur, iam de rebus illius aliquid usurpasset, & ille ex ipsius manibus id extorsisset: & peccaret, & restitueret teneretur.

Posterior ratio est, quod si ille qui ad conseruandam propriam vitam accipit alterius rem externam, teneatur ad restitutionem, tenebitur quoque ille qui iuste auferit famam & vitam alterius, vt conseruet suam. Nam vita vel fama pretiosior est rebus externis. At nemo dicit cessante necessitate, ad restitutionem eum teneri qui cõpulsus necessitate, iuste in-

terfecit, vel infamavit. Quare nec dicendus est teneri, qui fibialienum usurpavit ex necessitate.

163. Cæterum hæc in utramque partem momenta rationum & auctoritatum faciunt, ut in praxi possimus Pœnitenti relinquare liberum, quam vel it partem sequi nisi forte promiserit se restitutum quod accepit, si quando commoditas ei daretur. Nam cur tali promisso stare non debeat, nulla videtur esse ratio sufficiens: cum id ipsum ab eo iuste exigi poterit, ut docuimus loco paulo superius memorato.

CAPVT XIII.

De eo cui faciendâ est restitutio.

S V M M A R I V M.

- 164 Restitutio faciendâ ratione rei acceptæ, debet regulariter ei fieri, cui res ipsa ablata est; etiam si is non sit illius dominus, dummodo illam iusto titulo habuerit.
- 165 Quædam in particula inde illata.
- 166 Casus excepti.
- 167 An liceat rem alienam proprio domino restituere, prætermissa alicui, qui erat iustus possessor illius.
- 168 Causa adhibenda, ut tale quid bene fiat.
- 169 Creditori sui creditoris solvere in fraudem, peccatum est cum obligatione ad restitutionem: non item si id fiat sine præiudicio, nec reddenda sit res eadem numero.
- 170 Eadem numero reddenda est soli proximo creditori, cum est iustus possessor; sique remoto reddatur, non est quidem obligatio ad restitutionem, est tamen ad compensationem damni: inde secuti.
- 171 Difficultas, an reddendum sit alteri id, quo male usus scitur.
- 172 Reddendum est cum fuerit res de se bona, nisi sciatur repentem velle vi in perniciem proximi, aut etiam in suam, quam debitor tenetur impedire.
- 173 Res quæ vel de se secundum communem usum destinatur in malum finem, non est reddenda, nisi in casu quo cognoscatur abesse periculum abusus.
- 174 Res de se indifferens, nec in malum finem destinata, retineri potest antequam de consensu domini, cui negatur ob periculum ea male utendi.
- 175 Restituenda sunt per acceptionem iniustam acquisita, etiam de voluntate domini, quando talis acquisitio annullatur per legem.
- 176 Idem dicendum est, si non sit acquisita de domini voluntate, etiam si non detur lex per quam talis acquisitio annullatur.
- 177 Restituenda sunt extorta per fraudem, aut metum, aut concussionem.
- 178 Restituendum est id quod quis accepit ut faciat illud, quod gratis facere tenetur ex precepto.
- 179 Plura in particulari inde deducta.
- 180 Quomodo is qui tenetur gratis facere, possit aliquando pretium accipere.
- 181 Qui aliquid accepit pro eo, quod gratis facere debuit tenetur in conscientia illud restituere antequam repetatur.
- 182 Data alicui, non in pretium, sed in liberale donum, ut alliceretur ad præstandum id quod facere debet gratis, non sunt obnoxia restitutioni.
- 183 Acceptum ob turpe factum non perpetratum, restituendum est.
- 184 An idem sit dicendum cum perpetratum fuerit, sententia Medinæ, que partim reuocatur.
- 185 Regula generalis tenenda.
- 186 Quod illicitè ob turpem causam, alicui ante perpetratum turpitudinem promittitur; licitè post perpetratum petitur, & acceptum retinetur licitè.
- 187 Secus est si post perpetratum turpitudinem, promittatur intuitu eiusdem turpitudinis; non autem alterius adiuncti, quod non vitiet promissionem.
- 188 Qui iuravit se non accepturum, quando possit retinere acceptum.
- 189 Diuersa sententia de eo cui faciendâ est restitutio accepti ad rem turpem perpetrandam, cum non debet retineri ab accipiente.
- 190 Probabilior sententia, quod faciendâ sit dari.
- 191 Publica meretrix non tenetur restituere pretium moderatum

quod accepit pro sua prostitutione: & quando peccet accipiendo.

- 192 De meretrico occultâ idem quod de publica dicendum: & quomodo illa possit magnum pretium sua prostitutionis acceptum retinere.

- 193 Tale pretium filii familias patri, & vxor merito debet reddere.

De eo cui faciendâ est restitutio, cum obligatio oritur ex re accepta.

S E C T I O I.

Regula generalis est: quod cum est obligatio ad restitutionem ratione rei acceptæ: illa regulariter faciendâ sit ei, cui res ablata est. Hanc ex D. Thoma 2. 2. quæst. 62. art. quinto, communiter esse receptam notat Tabiena in verbo Restitutio quæst. 3. & ab omnibus concedi ait Petrus à Nauar in lib. 4. De restitut. cap. 2. num. 2. Locum habet autem etiam si à quo res ablata est, non sit verus dominus illius, dummodo illam possiderit iusto titulo, suaque interest illum non fuisse ab ipso ablatam, quod etiam Tabiena ibidem expressit; nec dissentiunt cæteri, dicentes absolutè restitutionem ex re accepta, faciendam esse domino: censendi sunt enim appellacione domini intelligere illum, cui res debetur, siue sit verè dominus siue non. Vnde Petrus à Nauar. ibidem ait omnes fateri nomine veri domini intelligi omnem iustum possessorem rei, quantum cuius non habeat verum illius dominii, ut pignoris, nõ haberis qui illud in assecuratione debuit feruare: neque depositarius habet rei in custodiam sibi datæ; neque commodatarius rei commodatæ: neque conductor rei locatæ, & sic de similibus. Eiusdem regulæ verò fundamentum est, quod æqualitas ad quam constituendam spectat restitutio nequeat aliter legitime fieri, quem reddendo rem eidem à quo ablata est: cum ipse sit qui propter ablationem minus habet.

Atque hinc colligitur primò, quod si quis alicui surripuit id quod habeat in pignus debeat illud eidem restituere. Quod & patet: quia iniuria alioqui ei fieret auferendo ab eo assecurationem sui debiti. Quanquam, ut notat Petrus à Nauar. illud vero domino reddi posset, si nihil interesset illius qui habeat: ut quia ipsemet erat similiter redditurus; ita ut gratum ei esse putetur, quod suo nomine reddatur.

Colligitur secundo, rem ablatam Tutori, Curatori, Procuratori, dispensatori, Thesaurario, &c. eidem, non autem vero domino restituendam esse: præsertim si tali incumbat ex officio rationem reddere ipsi vero domino; cuius res administrat.

Colligitur tertio, si à depositario, fullone, sartore, commodatario, & eiusmodi aliis, auferantur res alienæ, quas illi iustus titulus retinet, quantumuis non sint veri domini, eis nihilominus faciendam esse restitutionem, præsertim cum ipsis quoque incumbat onus reddendi rationem domino de talibus rebus. Eadem Petr. à Nauar. colligens in sequen. num. 7. 8. & 9 monet non restituentem prædicatis, nisi bona fides eum excuset, teneri resarcire damna in quæ illi inde incurrerint, puta sumptus faciendo in perquirendâ ratione, cessando à negotiatione lucrosa ob illius carentiam, aliave simili ratione.

Porro illius particule, regulariter, posite in tradita regula: ratio ista est, quod Doctores excipiant aliquot casus in quibus restitutio non est ei faciendâ; cui res ablata est: ut videre est apud Syluest. in verbo Restitutio 4. quæst. 2. Caiet. eod. verbo cap. 4. Nauar. in Enc. hir. cap. 17. num. 29. Atque de cæteris postea mentio habebitur: hic autem duo sunt notandi. Alter est, quando is à quo res ablata est, capax non est domini; vel administrationis: ut quia Religiosus est; aut filiusfamilias, aut habens Tutorem vel Curatorem; tunc enim non illi sed Prelato, patri, tutori vel curatori est reddenda: nisi credantur in bonum monasterij, aut familie impensuri conuenienter voluntati suorum Superiorum. Alter est quando ex restitutione grauius damnata sequeretur; ut si depositum gladium petat dominus ad se, vel alium interficiendum: secus, si depositam vestem, aut aliam rem petat, quia non timeretur malè usus in suum aut alterius damnum.

Dubitatur autem: An aliquando rem vero domino dari.